

Krystian Żelazny¹

Pozycja ustrojowa prezydenta Republiki Czeskiej w świetle najnowszych poprawek do Konstytucji z dnia 8 lutego 2012 r.

Słowa kluczowe: prezydent, głowa państwa, konstytucja, nowelizacja, Republika Czeska, Vaclav Klaus
Keywords: president, head of the state, constitution, amendment, Czech Republic, Vaclav Klaus

Streszczenie

Przedmiotem niniejszego artykułu jest ukazanie pozycji ustrojowej prezydenta Republiki Czeskiej w świetle najnowszych poprawek do Konstytucji z dnia 8 lutego 2012 r. Na początku wskazano powody wprowadzenia niniejszej nowelizacji, które miały przede wszystkim charakter polityczny. W dalszej części artykułu skupiono się na przedstawieniu i szczegółowej analizie poszczególnych zmian. Posługując się metodą historyczną, dokonano porównania obecnego brzmienia ustawy zasadniczej ze stanem dotychczasowym oraz z tradycjami czeskiego oraz czechosłowackiego konstytucjonalizmu. Najważniejszą ze zmian było wprowadzenie charakterystycznego dla systemu prezydenckiego lub semiprezydenckiego sposobu wyboru głowy państwa w wyborach powszechnych i bezpośrednich, co odbyło się jednak przy faktycznym ograniczeniu prerogatyw prezydenta oraz unormowaniu zakresu odpowiedzialności prezydenta, odstępując od zasady prawnej i konstytucyjnej nieodpowiedzialności głowy państwa.

Summary

The political position of President of the Czech Republic in view of recent amendments to the Constitution of 8 February 2012

The subject of the article below is the appearance of Czech Republic President's political position under the newest amendments to the Constitution from February 8, 2012.

¹ Autor jest doktorantem w Katedrze Prawa Konstytucyjnego Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.

At the beginning, reasons for the Constitution to be corrected were pointed out, which among all, had a political background. Later, the article focused on the presentation of detailed analysis of each change. With the historical support, a comparison was made between the current basic law and its previous version, as well as the comparison between the traditions of Czech and Czechoslovakian constitutionalism. The most important change was the introduction, common for the presidential or semi-presidential system method of choosing the head of the state in common elections, which occurred by limiting president's prerogatives and normalization of the range of president's responsibilities, stepping out of the rules of law and the constitutional irresponsibility of the head of the state.

✱

I.

Rok 2012 przyniósł poważne zmiany w ustawie zasadniczej naszych południowych sąsiadów. Wprowadzono szereg poprawek do konstytucji, które zmieniły istotnie pozycję ustrojową głowy czeskiego państwa. Nie były one jednakże podyktowane tylko czysto funkcjonalnymi przesłankami, ale przede wszystkim kwestiami politycznymi. Obecny układ parlamentarny spowodował wymuszenie przeprowadzenia najważniejszej nowelizacji proponowanej przez partię Karla Schwarzenberga (*Tradycja Odpowiedzialność Dobrobyt 09 – TOP 09*²) dotyczącej zmiany sposobu wybierania prezydenta. Koalicja rządząca musiała zgodzić się także na szereg propozycji zmian konstytucyjnych proponowanych przez Czeską Partię Socjaldemokratyczną. Celem tych ostatnich miało być osłabienie faktycznej władzy prezydenckiej w republice. Należy również wspomnieć, iż jakimkolwiek zmianom przeciwna była Obywatelska Partia Demokratyczna³ premiera Petra Nečasa, czyli największe ugrupowanie koalicyjne. Niemniej zagrożenie rozpadem koalicji prawicowej nad Wełtawą, twarde warunki związane z dalszym jej trwaniem, postawione przez TOP 09, wymusiło taką a nie inną konieczność zmian (sam K. Schwarzenberg, ubiegając się o urząd prezydencki, prze-

² Czes. *Tradice Odpovědnost Prosperita 09*.

³ Czes. *Občanská demokratická strana*.

grał w drugiej turze wyborów z M. Zemanem)⁴. Także sprawujący wówczas urząd prezydencki Václav Klaus był wielkim oponentem takich posunięć, jednakże uprawnienia konstytucyjne nie pozwalają mu na zawetowanie poprawek dotyczących ustawy zasadniczej⁵.

Większość poprawek uchwalonych przez Senat dnia 8 lutego 2012 r. dotyczyła rozdziału trzeciego Konstytucji zatytułowanego Władza Wykonawcza (Moc výkonná), odnoszących się do podrozdziału Prezydent Republiki (Prezident republiky). Ogółem zmieniono aż dziewięć artykułów ustawy zasadniczej Republiki Czeskiej (ze stu czternastu)⁶. Jedyna poprawka z innego rozdziału odnosząca się do działalności Sądu Konstytucyjnego (Ústavní soud), w art. 87 ppkt. k dokonuje takich, które były już niemożliwe do realizacji po przystąpieniu do EU (na końcu zdania zastępuje się przecinek kropką, a ppkt. l i m są usunięte. Te ostatnie dotyczyły referendum w kwestii przystąpienia Republiki Czeskiej do Unii Europejskiej i były wprowadzone poprzez nowelizację z dnia 14 listopada 2002 r.)⁷. Wspomniane wyżej poprawki weszły w życie z dniem 1 października 2012 r. Wyjątek stanowią te, które dotyczyły art. 65 (weszły w życie dzień po upływie kadencji byłego prezydenta w dniu 8 marca 2013 r.).

II.

Najbardziej zasadnicza zmiana dotyczy art. 54 pkt. 2. Dzięki jej dokonaniu od 2013 r. wybory prezydenckie nabierają charakteru powszechnego i zastępują tym samym dotychczasową formułę wyborów poprzez parlament (Prezident republiky je volen v přímých volbách). W Republice Czech istniejącej od dnia 28 października 1918 r. żadna z czterech uchwalonych do tej pory konstytucji nie przewidywała tego typu wyboru głowy państwa. Wszystkie one przewidywały pośrednią metodę obsady urzędu prezydenta, choć różniły się co do szczegółów. Konstytucja z 1918 r. przewidywała wybór prezydenta przez Zgromadzenie Narodowe, czyli wspólne posiedzenie izby poseł-

⁴ Za stroną www.volby.cz, *Výsledek volby*.

⁵ Za stroną www.ceskenoviny.cz, *Senát schválil zavedení přímé volby prezidenta* (9.02.2012).

⁶ 71/2012 Sb. Ústavní zákon ze dne 8. února 2012 r.

⁷ 515/2002 Sb. Ústavní zákon ze dne 14 listopadu 2002 r.

skiej i senatorskiej⁸ (do 1920 r. parlament był jednoizbowy). Z kolei w okresie rządów komunistycznych wprowadzono jednoizbowy parlament (Národní shromáždění), który wybierał prezydenta republiki⁹ (od 1968 r. wyboru dokonywało dwuizbowe Zgromadzenie Federalne). Nie inaczej regulowała tę kwestię Ustawa Zasadnicza z 16 grudnia 1992 r.¹⁰

Przyjmując system pośrednich wyborów przeprowadzanych przez legistatwę, odrzucając tym samym możliwość przeprowadzenia wyborów powszechnych, ustrojodawca chciał utrzymać tradycyjnie stosowaną w Czechach zasadę parlamentarnej formy sprawowania rządów. Dowodem na to jest układ rozdziałów w Konstytucji, gdzie artykuły dotyczące władzy wykonawczej, w tym o prezydencie i Rządzie poprzedzone są tymi o władzy ustawodawczej (podobnie jak w przypadku Konstytucji Królestwa Belgii). Wcześniej nie chciano przeprowadzać wyborów bezpośrednich z uwagi na niepokoje społeczne, które mogły się z tym wiązać. Tradycja wynikała jeszcze z okresu międzywojennego dawała podstawę do przypuszczenia, iż organy przedstawicielskie są o wiele bardziej odpowiednimi do wyboru osoby piastującej najwyższy urząd w państwie¹¹.

Przy okazji uchwalania wspomnianej poprawki pojawiło się sporo zarzutów dotyczących konstytucyjnych konsekwencji wprowadzonych zmian. Dużo słuszności miał prezydent V. Klaus, który argumentował, iż wprowadzanie wyborów bezpośrednich, mających usankcjonować mandatem powszechnym rządu danego prezydenta, nie ma racji bytu przy zachowaniu obecnego parlamentarnego systemu rządów. Jest tylko i wyłącznie dodatkowym kosztem, dla i tak chwiejącego się od dawna budżetu. Co ciekawe, prezydenckie prerogatywy zostały okrojone, i to przy okazji wprowadzenia sposobu wyborów charakterystycznego dla państw, gdzie panuje prezydencka bądź półprezydencka forma rządów.

Wprowadzenie nowego zapisu art. 56 stało się konieczne z uwagi na wcześniej występujące już unormowania prawne. Poprzednia jej wersja odnosiła się tylko i wyłącznie do terminu, w którym należy wybrać nowego prezyden-

⁸ M. Starzewski, *Konstytucja Republiki Czechośłowackiej*, Kraków 1926, s. 115.

⁹ J. Zieliński, *Prezydent Republiki Czeskiej*, [w:] *Prezydent w państwach współczesnych. Modernizacja instytucji*, red. J. Osiński, Warszawa 2000, s. 131.

¹⁰ Z. Koudelka, *Prezident republiky*, Praha 2011, s. 34.

¹¹ M. Starzewski, op.cit., s. 115.

ta (w okresie 30 ostatnich dni kadencji ustępującego bądź w takim samym okresie w razie opróżnienia urzędu). Obecnie ustrojodawca zamieścił w tym artykule cały opis procedur oraz terminów, co w poprzedniej wersji Konstytucji regulował art. 58. Nowelizacja wprowadza aż dziewięć punktów, które prezentują się następująco¹²:

Wprowadzono tzw. czteroprzymiotnikową zasadę wyborczą, sankcjonując wybory jako tajne, powszechne, równe i bezpośrednie. Nie jest ona nowa dla czeskiego ustawodawstwa, występuje już od blisko 20 lat w wyborach do Senatu¹³.

Reguluje zasady przebiegu wyborów. Konstytucja przewiduje dwie tury wyborów, przy czym dopuszcza możliwość, iż znajdzie się w niej (przy tej samej liczbie uzyskanych głosów) więcej niż dwóch kandydatów.

Dotyczy drugiej tury głosowania. Podobnie jak w pierwszej ustrojodawca bierze pod uwagę możliwość uzyskania przez kandydatów biorących udział w kolejnym etapie głosowania tej samej liczby głosów. Wówczas urzędujący prezydent ma obowiązek rozpisać powtórne głosowanie w terminie dziesięciu dni od momentu zakończenia głosowania.

Konstytucja przewiduje możliwość wycofania się jednego z kandydatów, który „awansował” do drugiej tury wyborów. W takiej sytuacji przechodzi do niej kolejny kandydat z najwyższym wynikiem uzyskanym w głosowaniu pierwszym. Jeśli takiego nie będzie, druga tura wyborów i tak musi się odbyć, nawet z udziałem tylko jednego kandydata.

Punkt ten reguluje wymogi formalne, jakie należy spełnić w celu zgłoszenia kandydata na prezydenta, czyli wniosek każdego z obywateli wsparty 50 tys. podpisów obywateli uprawnionych do głosowania, co najmniej 20 posłów, bądź co najmniej 10 senatorów. Należy zaznaczyć, że żadna z wcześniejszych konstytucji nie normowała tej kwestii¹⁴. Ustrojodawca precyzuje, kto może być wyborcą – każdy pełnoletni obywatel Republiki Czeskiej, który ukończył 18 lat (Právo volit má každý občan České republiky, který dosáhl věku 18 let).

¹² 71/2012 Sb. Ústavní zákon ze dne 8. února 2012 r.

¹³ M. Kruk, *Konstytucja Republiki Czeskiej*, Warszawa 2000, s. 26.

¹⁴ Odpowiednio w: Ústava České republiky s dne 29.února 1920 r.; Ústava České republiky s dne 9. května 1948 r.; Ústava České republiky s dne 11. července 1960 r.; Ústava České republiky s dne 27. října 1968 r.

Nowela reguluje też kwestie dotyczące terminów wyborów, które muszą się odbyć nie wcześniej niż na 60 dni przed końcem kadencji urzędującego prezydenta, ale też nie później niż na 30 dni przed upływem tego terminu. W przypadku opróżnienia urzędu w terminie do 90 dni.

Nastąpiło również określenie okresu, w jakim musi nastąpić ogłoszenie wyborów. Przewodniczący Senatu rozpisuje je nie później niż na 90 dni przed zakończeniem kadencji prezydenta. Jednak w przypadku opróżnienia urzędu nie później niż 10 dni po tym fakcie, tak aby mogły się odbyć najpóźniej 80 dni po nim.

Konstytucja w roli osoby decydującej o terminie wyborów prezydenckich stawia Przewodniczącego Senatu, jednak w przypadku, który uniemożliwiłby jego działanie (nastąpiłoby opróżnienie stanowiska), dopuszcza przekazanie owych uprawnień Przewodniczącemu Izby Poselskiej.

W tym miejscu należy dokonać merytorycznej analizy w celu wyjaśnienia, jakie ważne zmiany nastąpiły względem poprzedniej wersji ustawy zasadniczej. Po pierwsze, wcześniejszy tryb wyborczy był uregulowany w art. 58, który obecnie przybrał inną postać. Art. 56 regulował uprzednio tylko kwestię terminu przeprowadzenia wyborów, które miały się odbyć na 30 dni przed ustaniem kadencji urzędującego prezydenta, bądź w przeciągu tegoż samego okresu w razie wcześniejszego opróżnienia stanowiska głowy państwa. Jak więc widzimy, z uwagi na wprowadzenie powszechności wyborów nastąpiło wydłużenie okresu ich wcześniejszego przeprowadzenia.

Istotna różnica wynika również z faktu, iż poprzednia wersja konstytucji przewidywała nawet trzy tury wyborów, gdzie w dwóch pierwszych należało uzyskać większość w dwóch oddzielnych głosowaniach, zarówno w Izbie Poselskiej, jak i Senacie (przy czym w pierwszej turze uwzględniano każdego z parlamentarzystów, a w drugiej liczyły się głosy tylko tych uczestniczących w głosowaniu). Trzecia tura wymagała uzyskania już tylko zwykłej większości głosów ogółu obecnych członków obu izb¹⁵.

Zaznaczmy także, iż w związku ze zmianą trybu przeprowadzania wyborów prezydenckich ustrojodawca przewidział możliwość zgłaszania kandydatów przez społeczeństwo (reguluje to wspomniany uprzednio art. 56 pkt 5). Wcześniejsze uregulowania (w żadnej z wersji konstytucji od usta-

¹⁵ K. Skotnicki, *System Konstytucyjny Czech*, Warszawa 2000, s. 39.

nowienia republiki w 1918 r.) nie dawały takiego prawa obywatelom republiki. Obecna wersja konstytucji pozostawiła jednak nieznaną Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej opcję zgłaszania kandydatur na najwyższy urząd w państwie przez posłów i senatorów. Niemniej i tutaj nastąpiła zmiana. Z 10 podniesiono do 20 minimalną ilość posłów, którzy mogą dokonać owej czynności. W przypadku senatorów obowiązują poprzednie przepisy, czyli 10 (wspomniana możliwość była, jako udogodnienie dla kandydatów popieranych przez znacznie większą liczbę parlamentarzystów, wykorzystywana także przy okazji minionych wyborów)¹⁶.

Należy także dodać, iż przed 1 października konstytucja nie normowała, kto jest odpowiedzialny za ogłoszenie wyborów i w jakim okresie powinny się one odbyć. Regulowały to przepisy zawarte w regulaminie Izby Poselskiej, które dawały takie prawo jej przewodniczącemu. Obecnie owa rola przypadła Przewodniczącemu Senatowi, którego pozycja w znacznej mierze została na skutek nowelizacji z 8 lutego 2012 r. wzmocniona. Będzie o tym jeszcze mowa.

Wspomiany uprzednio art. 58 odgrywa po nowelizacji nową rolę. Stanowi, iż wszelkie nienormowane w konstytucji kwestie dotyczące prawa wyborczego, zgłaszania kandydatów, przebiegu i ogłaszania wyników wyborów oraz nadzoru sądowego określą ustawy. Trzeba napomnieć, że takiego przepisu w poprzedniej wersji ustawy zasadniczej nie było¹⁷.

Kolejny art. 59 znacząco zmienia rolę, jaką zaczyna od tej chwili odgrywać przewodniczący Senatowi w Republice Czeskiej. Wspominałem już o fakcie, iż obecna nowela wzmacnia jego pozycję. W tym artykule, dotyczącym zasad przyjmowania przysięgi złożonej przez prezydenta, mamy kolejny po temu dowód. Dotychczas każdy nowo wybrany prezydent składał ślubowanie na ręce przewodniczącego Izby Poselskiej, od dnia 8 marca 2013 r. czyni to na ręce przewodniczącego Senatowi¹⁸.

¹⁶ Za stronę www.ceskenoviny.cz, *Senátoři sbírají podpisy ke kandidatuře Švejnara na prezidenta* (5.11.2012).

¹⁷ 71/2012 Sb. Ústavní zákon ze dne 8. února 2012 r.

¹⁸ Ibidem.

III.

Kolejne poprawki odnoszą się już bezpośrednio do uprawnień prezydenckich. Art. 62 i 63 Konstytucji stanowią jakie kompetencje przysługują głowie państwa, kolejno je wymieniając¹⁹. Nowelizacja poczyniona w 2012 r. powoduje znaczące uszczuplenie prerogatyw prezydenckich. W pierwszym z wyżej wymienionych artykułów ustrojodawca pozbawił głowę państwa uprawnienia ogłaszania terminu referendum w kwestii wejścia do Unii Europejskiej oraz ogłaszania jego wyników (Prezident republiky vyhláší referendum o přistoupení České republiky k Evropské unii a jeho výsledek). Uprawnienie to wynikało z poprawki do konstytucji poczynionej dnia 14 listopada 2002 r. Anulowanie tego uprawnienia jest podyktowane kwestiami o podłożu politycznym²⁰. W drugim prezydent utracił możliwość zapobieżenia wszczęciu bądź przerwania postępowania karnego bez zgody odpowiedniego członka Rady Ministrów.

Wspomniane dwa artykuły, które zawierają wypisane numerycznie prerogatywy prezydenckie, różnią się od siebie jedną zasadniczą cechą. Do korzystania z uprawnień wymienionych w pierwszym z nich głowa państwa nie musi starać się o kontrasygnatę jednego z ministrów podległych premierowi rządu Czeskiej Republiki bądź jego samego (rozwiązanie to zawdzięczamy V. Havlovi, który rozszerzył w swej propozycji możliwość udzielania kontrasygnaty także na ministrów²¹). W drugim każda decyzja prezydencka wymaga już owej zgody. Zmiana związana ze wspomnianymi artykułami dotyczy rozczłonkowania art. 62 ppkt. g i przekazania części owej kompetencji do art. 63 ppkt. j przy przesunięciu treści dotychczasowego ppkt. j do ppkt. k. Mowa tutaj o uprawnieniu, które pozwala głowie państwa na „darowanie lub łagodzenie kary orzeczonej przez sąd, zarządzenie, aby postępowanie karne nie zostało wszczęte, a jeśli by takowe było, aby zostało przerwane, i nastąpiło zatarcie skazania”. Treść regulacji w dotychczasowej formie

¹⁹ Ibidem.

²⁰ Konstytucja czeska nie przewiduje możliwości odwołania się do tzw. woli ludu. Instytucja referendum została wprowadzona tylko i wyłącznie w celu uzyskania społecznej aprobaty związanej z akcesją do Unii Europejskiej. Zachowanie tego punktu w konstytucji było odbierane przez ugrupowania lewicowe jako furtka do wyjścia ze Wspólnoty.

²¹ B. Chystalova, *Mikeš Petr Prezident Republiky – Václav Havel a jeho vliv na československý a český právní řád*, Praha 2003, s. 119.

została rozbita na dwa artykuły, gdzie uprawnienia wynikające z „zarządzenia aby postępowanie karne nie zostało wszczęte, a jeśli by takowe było, aby zostało przerwane” (nařizuje, aby se trestní řízení nezařajovalo, a bylo-li zahájeno, aby se v něm nepokračovalo) przybrało formę art.63 ppkt. j. Nastąpiło tym samym uszczuplenie władzy prezydenta, gdyż część jego kompetencji przyznanych mu wedle treści ustawy zasadniczej z 1993 r. została obwarowana kontrasygnatą premiera bądź któregoś z upoważnionych przez niego ministrów, o czym stanowi art.63 pkt. 3 Konstytucji.

IV.

Następna z omawianych poprawek dotyczy art. 65. Zmienia ona zasadniczo zakres odpowiedzialności prezydenta Republiki Czeskiej. Punktem wyjścia jest uprzedni art. 54 pkt. 3 Konstytucji, który stwierdza, że prezydent nie ponosi odpowiedzialności za wykonywanie swych funkcji (Prezident republiky není z výkonu své funkce odpovědný). Przepis ten stanowił podstawę do stwierdzenia, iż prezydent nie podlega odpowiedzialności politycznej, cywilnej i karnej, przy czym odpowiedzialność za czyny karalne, których dopuścił się w trakcie sprawowania urzędu, jest wyłączona na zawsze (to ostatnie wedle dotychczasowego brzmienia art. 65 pkt. 3). Ponadto uprzednia wersja art. 65 pkt. 1 stanowiła, że prezydenta nie można było zatrzymać, pociągnąć do odpowiedzialności karnej i ścigać za przestępstwo (wykroczenie) administracyjne²². We wszystkich trzech punktach artykułu dokonano istotnych zmian.

Pierwszy punkt wspomnianego wyżej artykułu dotyczy odpowiedzialności prezydenta za przestępstwa natury administracyjnej. Dotychczasowy artykuł Konstytucji nie precyzował, czy odnosi się on tylko do związku ze sprawowaną funkcją, czy też można traktować go sensu largo i rozszerzyć tym samym na inne zagadnienia administracyjne, co do których prezydent nie posiada żadnych uprawnień²³. Ustrojodawca w pewnym sensie uszczuplił przywilej głowy państwa, wprowadzając zwrot „jego funkcji” (jeho funkce), co w końcu dookreśliło nam pełen zakres odpowiedzialności prezydenckiej w tymże obszarze, czyli tylko do aktów prawnych przez niego stanowionych.

²² 71/2012 Sb. Ústavní zákon ze dne 8. února 2012 r.

²³ J. Zieliński, op.cit., s. 158.

Należy zaznaczyć, iż dotychczas funkcjonujący art. 65 pkt. 3 został w całości zmieniony i obecnie w pełni nawiązuje do poprzedzającego go punktu. W poprzedniej wersji stnowił on o pełnym braku odpowiedzialności głowy państwa za czyny karne popełnione w trakcie pełnienia kadencji²⁴. Obecnie takiego przepisu w ustawie zasadniczej już nie ma. Prezydent za przestępstwo dokonane w trakcie sprawowania urzędu może być sądzony po jego opróżnieniu.

Konstytucja Czeskiej Republiki już w pierwotnej swej wersji (niezmienionej poprawkami) dawała możliwość pozbawienia prezydenta urzędu na skutek zdrady stanu (*Velezrada*)²⁵. Dotychczas unormowane było to bardzo ogólnie w art. 65 pkt. 2 ustawy zasadniczej, który stanowił, iż prezydent może być pociągnięty do odpowiedzialności za zdradę stanu przed Sąd Konstytucyjny na wniosek Senatu, w razie stwierdzenia zdrady może być pozbawiony urzędu i zdolności do jego ponownego objęcia. Obecnie przepisy dotyczące postępowania w przypadku omawianej sytuacji zostały znacznie doprecyzowane. Ustrojodawca uściślił, czym jest zdrada stanu. Mianowicie działaniem przeciwko suwerenności i integralności republiki, a także jej demokratycznemu porządkowi. Ponadto nastąpiło rozszerzenie odpowiedzialności prezydenckiej za naruszanie porządku konstytucyjnego, jak i działania wbrew samej konstytucji. Pozostała treść artykułu została zachowana z jedną zmianą. Można nawet pokusić się o stwierdzenie, iż wzmacnia ono pozycję prawną głowy państwa. Mianowicie nowela stwierdza jednoznacznie, że do złożenia oskarżenia konstytucyjnego do Sądu Konstytucyjnego przeciw urzędującemu prezydentowi konieczna jest zgoda Izby Poselskiej (*Senát může se souhlasem Poslanecké sněmovny podat ústavní žalobu proti prezidentu republiky k Ústavnímu soudu – Senat může za zgodą Izby Poselskiej złożyć skargę konstytucyjną na prezydenta republiki do Sądu Konstytucyjnego*).

Zmieniony punkt trzeci omawianego artykułu wprowadza szczegółową regulację postępowania w związku z oskarżeniem skierowanym przeciw prezydentowi. Dotychczas regulował tę kwestię regulamin wewnętrzny Senatu²⁶. Do postawienia głowy państwa w stan oskarżenia wystarczyła zwykła większość, przy czym wniosek musiał być poparty przez minimum jedną trzecią senatorów, głosowanie musiało być jawne. Obecnie nowela zaostrza owe

²⁴ Ibidem, s. 158.

²⁵ § 96 zákona č. 182/1993 Sb., o *Ústavním soudu* (wykreślony w 2012 r.).

²⁶ § 136–139 jednacího řádu Senátu, č 107/1999 Sb.

kryteria i pozwala na złożenie oskarżenia konstytucyjnego, przy większości 3/5 wszystkich obecnych na sali senatorów za późniejszą zgodą 3/5 wszystkich posłów. Ustawa zasadnicza nadal jednak przyznaje pierwszeństwo w tej mierze izbie wyższej parlamentu, co wyraża stwierdzenie, iż w razie nie dania odpowiedzi na skargę złożoną przez Senat w ciągu 3 miesięcy, domniemuje się zgodę Izby Poselskiej („nevysloví-li Poslanecká sněmovna souhlas do tří měsíců ode dne, kdy o něj Senát požádal, platí, že souhlas nebyl dán”).

W przypadku postawienia prezydenta w stan oskarżenia przepisy wymuszają na nim zrzeczenie się pełnionej funkcji. Ustawa o Sądzie Konstytucyjnym jasno stwierdza, iż sąd zobowiązany jest do rozpatrzenia wniosku o stwierdzenie zdrady stanu dokonanej przez prezydenta, chyba że nastąpiło wycofanie go przez wnioskodawcę. Należy dodać, że prezydent może być osądzony wyłącznie za okres, w którym sprawował urząd. Wydaje się to sensownym rozwiązaniem, które nie wymaga stosownych regulacji w ustawie konstytucyjnej. Jedynym problemem pozostaje kwestia odpowiedzialności za czyny niezawinione.

Ostatnia poprawka wynika ze zmian poczynionych w uprzednich artykułach konstytucji²⁷. Art. 66 reguluje kwestie przekazania kompetencji prezydenta innym organom bądź osobom w państwie w razie jego odwołania, śmierci bądź rezygnacji. Dokonano tutaj niewielkich zmian wynikających przede wszystkim z nowelizacji poprzednich artykułów. Modyfikacją godną odnotowania jest uściślenie kompetencji Przewodniczącego Senatu. Konstytucja stwierdza obecnie, iż może on, pełniąc niektóre funkcje przypisane prezydentowi, ogłosić tylko wybory do Izby Poselskiej, a nie – jak to było niejasno do tej pory sformułowane – także i do Senatu (předsedovi Senátu, kterému též přísluší v době, kdy předseda vlády vykonává vymezené funkce prezidenta republiky, výkon funkce prezidenta republiky podle čl. 63 odst. 1 písm. f, jde-li o vyhlášení voleb do Poslanecké sněmovny).

V.

Dokonana dnia 8 lutego 2012 r. siódma już nowelizacja Konstytucji Republiki Czeskiej nastąpiła pod silnym naciskiem politycznym zarówno ze strony

²⁷ 71/2012 Sb. Ústavní zákon ze dne 8. února 2012 r.

części obozu rządzącego, jak i opozycji. Dotyczyła ona głównie urzędu prezydenckiego. Wprowadzone poprawki objęły unormowania konstytucyjne uwzględniające cztery działy: 1. Wybory, 2. Kompetencje, 3. Odpowiedzialność, 4. Unia Europejska.

Procedura wyborcza znacząco wzmacnia umocowanie konstytucyjne głowy państwa, dając jej powszechną legitymizację społeczną. Przy czym wprowadzone równoległe poprawki uszczuplają kompetencje prezydenta, pozbawiając go szeregu praw związanych z zakresem odpowiedzialności. Nowe uregulowania ostatniej nowelizacji stoją niekiedy w sprzeczności z parlamentarnym systemem sprawowania władzy.

Nie ulega wątpliwości, iż zakres odpowiedzialności prezydenckiej należało uregulować inaczej. Dotychczasowe unormowanie prawne dawało prezydentowi pełną bezkarność nawet w przypadku popełnienia morderstwa, co było, delikatnie mówiąc, niedorzecznością.

Można zastanowić się nad słusnością postulatu PhDr. Lubomíra Zaorálka odnoszącym się do kontroli prezesa Rady Ministrów nad prezydenckim prawem łaski²⁸. Obecny kształt konstytucji, jaki został w tej kwestii osiągnięty, jest swego rodzaju kompromisem. Czy słusznym, czas pokaże. Jednakże wybór głowy państwa w wyborach bezpośrednich dokonywany przez naród i uszczuplenie jego uprawnień we wspomnianym zakresie nie wydają się spójne.

Omawiana nowelizacja dokonana ze względów czysto politycznych nie najlepiej wróży na przyszłość. Wzmocniona została pozycja Senatu (pomimo utraty możliwości wybierania głowy państwa, jak i wyłączności przy jego oskarżaniu za zdradę stanu), który obecnie zdominowany jest przez ugrupowania lewicowe. Od ich zgody zależało przeprowadzenie poprawki odnoszącej się do sposobu wyboru prezydenta. Aspekt polityczny jest tutaj aż nadto widoczny. Także uszczuplenie władzy prezydenta jest wyrazem niechęci większości parlamentarzystów do urzędującego ówczesnie prezydenta V. Klaus. Jest rzeczą niepokojącą, że z całości dokonanych noweli, tak naprawdę tylko zmiany dotyczące odpowiedzialności prezydenckiej były konieczne i sensowne. Warto także wspomnieć, iż dosłownie na parę dni przed końcem kadencji V. Klaus został oskarżony przez grupę posłów socjaldemokracji o nadużycie swoich upraw-

²⁸ L. Zaorálek, *Důvodová správa pro návrhu ústavního zákona poslance Lubomíra Zaorálka*, 2012.

nień w związku z ogłoszoną przez niego z początkiem roku powszechną amnestią, która objęła blisko 1/3 więźniów. Wniosek oskarżenia ma na celu (w razie skazania) uniemożliwić mu w przyszłości możliwość kandydowania na urząd prezydencki (konstytucja zabrania tylko sprawowania kadencji dwa razy z rządu) oraz pozbawienie go uposażeń wynikających z emerytury prezydenckiej²⁹. Niemniej wydaje się, że jest on z natury rzeczy bezpodstawny, gdyż do ogłoszenia przez prezydenta powszechnej amnestii potrzebna jest kontrasygnata przewodniczącego rządu bądź uprawnionego ministra. Zatem prezydent nawet przy stwierdzeniu naruszenia w tym przypadku prawa za jej ogłoszenie nie ponosi żadnej odpowiedzialności. Podobne stanowisko zajął w tym przypadku nowo wybrany prezydent M. Zeman³⁰.

Republika Czeska znów nieopatrznie znalazła się na rozdrożu ustrojowym. Wytyczony przez twórców Konstytucji kierunek został zasadniczo zmieniony. Można zakładać, iż słaba pozycja prezydenta w konstytucji z 1992 r. wynikała z niechęci ówczesnego rządu V. Klause do V. Havla. Teraz poniekąd sytuacja się powtórzyła, gdy z jednej strony następuje wzmocnienie pozycji prezydenta (wybory powszechne), z drugiej paradoksalnie jego pozycja ulega osłabieniu. Polacy pamiętają podobne zawirowania okołokonstytucyjne z pierwszej połowy lat 90., kiedy niechęć lewicowych rządów do osoby L. Wałęsy ukształtowała obecną wersję ustawy zasadniczej Rzeczypospolitej Polskiej (osłabiona pozycja głowy państwa)³¹. Należy przypuszczać, że siódma nowelizacja, dokonana w przeciągu zaledwie dwudziestoletniej historii młodego państwa czeskiego, nie będzie ostatnią. Zmiany polityczne, jakie możemy zaobserwować, wymuszą w najbliższych latach szereg nowych unormowań. Czas pokaże, czy Republika Czeska przekształci się w pełni w demokrację parlamentarną (powracając tym samym do poprzedniego modelu wyborów prezydenckich), czy też uzna, iż należy jednak znacząco wzmocnić pozycję prezydenta.

²⁹ Za stronę www.ceskenoviny.cz, *Klaus se bude zpovídat z velezrady. Senátoři ho žalují u Ústavního soudu* (4.03.2013).

³⁰ Za stronę www.ceskenoviny.cz, *Žaloba na Klause je hysterická reakce, amnestie není velezrada* (4.03.2013).

³¹ Z. Witkowski, *Koncepcja ustrojowa polskiej prezydentury na tle rozwiązań Republiki Francuskiej, Niemiec i Włoch* (referat), [w:] *Prezydent RP w ustroju Rzeczypospolitej*, Materiały z konferencji w Sejmie 19 czerwca 2006 r. (zapis stenograficzny, nieutoryzowany), s. 13–23.

Literatura

- Christalova B., *Mikeš Petr Prezident Republiky – Václav Havel a jeho vliv na československý a český právní řád*, Praha 2003.
- Koudelka Z., *Prezident republiky*, Praha 2011.
- Kruk M., *Konstytucja Republiki Czeskiej*, Warszawa 2000.
- Skotnicki K., *System Konstytucyjny Czech*, Warszawa 2000.
- Starzewski M., *Konstytucja Republiki Czechosłowackiej*, Kraków 1926.
- Zaorálek L., *Důvodová správa pro návrhu ústavního zákona poslance Lubomíra Zaorálka*, 2012.
- Zieliński J., *Prezydent Republiki Czeskiej*, [w:] *Prezydent w państwach współczesnych. Modernizacja instytucji*, red. J. Osiński, Warszawa 2000.